

Вікторія БУЛАВИНЕЦЬ

## ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

---

*Здійснено аналіз сучасного стану видатків місцевих бюджетів на загальну середню, дошкільну, професійно-технічну та позашкільну освіту в Україні. Окреслено напрями підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів на інтелектуальний розвиток.*

---

Головною метою видатків місцевих бюджетів соціального призначення є підвищення суспільного добробуту, яке виявляється у покращенні якості життя громадян, що визначається здатністю людини відповідно до усталеного способу життєдіяльності задовольняти свої потреби та інтереси, досягаючи таким чином усебічного розвитку. Суспільні потреби, рівень задоволення яких характеризує стан добробуту населення, постійно кількісно зростають і якісно змінюються. Із покращенням матеріального становища у суспільстві зростає затребуваність благ, здатних задовольнити духовно-культурні й інтелектуальні потреби, які характеризують нематеріальну складову добробуту і визначають параметри якості життя людини. Цей процес повністю відповідає положенням теорії А. Маслоу, згідно з якою людина, реалізувавши первинні фізіологічні потреби, прагне до інтелектуального і духовного розвитку, шляхом споживання благ вищого порядку. Отже, покращення якості життя передбачає забезпечення не лише матеріальних потреб індивіда, але й потреб, зумовлених індивідуальними особливостями людини, які характеризують процес становлення її як особистості.

Доступність і якість послуг освіти належать до головних ознак суспільного добробуту, які характеризують його нематеріальну складову. В сучасних умовах наявність освіти стає запорукою підвищення рівня особистих доходів індивіда. Водночас, прискорене зростання видатків на вдосконалення інтелектуальних, фізичних і духовних якостей індивіда у ХХІ ст. виступає основним каталізатором економічного розвитку і підвищення ступеня його інтенсифікації. Саме завдяки постійному зростанню витрат на освіту розвинуті країни зберігають провідне місце у світовій економіці.

Питання використання коштів місцевих бюджетів та оцінювання їх ефективності стали предметом дослідження у наукових працях вітчизняних вчених В. Дем'янишина, О. Кириленко, Е. Лібанової, І. Луніної, О. Новікової, В. Опаріна, К. Павлюк, О. Пищуліної, Д. Полозенка, В. Тропіної, В. Федосова, С. Юрія, а також російських науковців Л. Абалкіна, А. Дуганова, В. Левашова, Н. Рімашевської, Л. Циркаевич. Незважаючи на значну розробленість даної проблематики, у науковій літературі все ж бракує досліджень, пов'язаних з оцінкою сучасного стану видатків місцевих бюджетів на інтелектуальний розвиток.

Метою статті є дослідження сучасного стану видатків місцевих бюджетів на інтелектуальний розвиток та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів в умовах їх дефіцитності.

Сьогодні освіта є стратегічним сектором національної економіки, який впливає на усі сфери суспільного життя. Інвестиції в науку й освіту нині найвигідніші, гарантують найшвидшу віддачу, закладаючи надійний фундамент для сьогоднішнього та майбутнього прогресу [1, 298].

Фінансові ресурси держави є найбільшим джерелом фінансування освіти у багатьох країнах світу. При цьому в більшості з них місцеві бюджети традиційно відіграють провідну роль у формуванні її фінансової бази, практично в повному обсязі покриваючи витрати на надання початкової та середньої освіти.

Вияткової актуальності питання збільшення видатків бюджетів на фінансування освіти набуває в умовах демографічної кризи. Зменшення чисельності осіб працездатного віку висуває нові вимоги до якості робочої сили, що вимагає відповідних капіталовкладень з усіх джерел. Відтак, видатки держави на освіту в сучасних умовах слід розглядати як визначальний чинник досягнення стійкого економічного зростання. Розрахунки науковців свідчать, що внесок початкової та середньої освіти, які фінансуються переважно з місцевих бюджетів, у приріст ВВП в сучасних умовах сягає майже 30% [2, 54].

Упродовж 2007–2012 рр. фінансування освіти було пріоритетним напрямком використання коштів місцевих бюджетів. Якщо у 2007 р. на її потреби з місцевих бюджетів витрачено 29,2 млрд. грн., або 27,8% сукупного обсягу видатків, то у 2012 р. – 71,32 млрд. грн., або 32,3%, відповідно. Позитивним аспектом динаміки фінансування

освітньої галузі з місцевих бюджетів є прискорене зростання видатків загального фонду. За період 2007–2012 рр. вони збільшилися у 2,4 рази й досягли 66,04 млрд. грн. Видатки спеціального фонду, здійснені переважно за рахунок коштів, мобілізованих навчальними закладами від надання освітніх та супутніх послуг, а також з інших цільових джерел, за аналогічний період зросли у 2,8 рази до 5,28 млрд. грн. у 2012 р.

Підвищення ролі загального фонду у видатках місцевих бюджетів на освіту можна оцінити позитивно, зважаючи на такі аргументи:

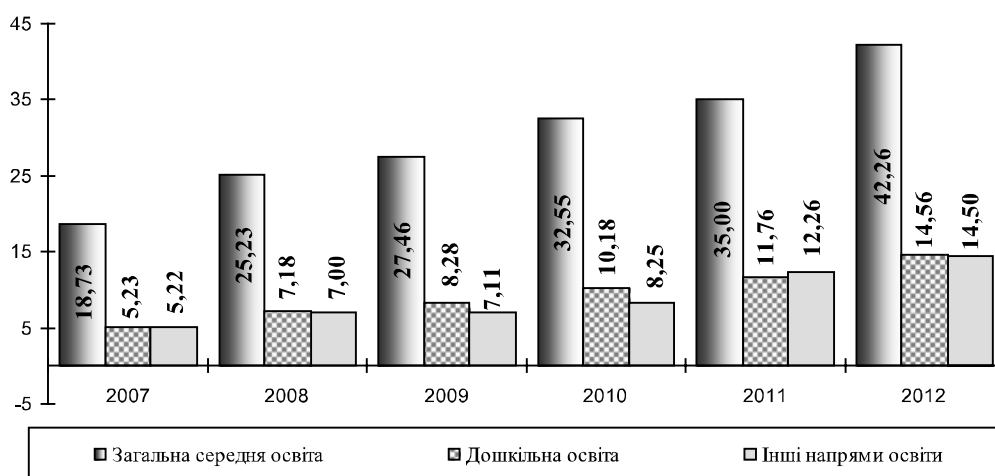
– по-перше, воно може бути наслідком стримування росту власних доходів закладів освіти, які формуються завдяки наданню платних освітніх і супутніх послуг та благодійних внесків батьків;

– по-друге, зростання видатків загального фонду бюджету веде до поліпшення фінансового становища навчального закладу та підвищення якості освітніх послуг. Збільшення фінансування дає змогу керівництву закладу освіти приділяти менше уваги вирішенню фінансово-господарських проблем, пошуку додаткових джерел коштів, а концентрувати її на питаннях удосконалення навчального процесу, методики викладання предметів тощо.

Збільшення видатків місцевих бюджетів на освіту за період з 2007 по 2012 рр. спостерігалось за усіма напрямками (рис. 1).

Однак, незважаючи на динамічне зростання видатків місцевих бюджетів на освіту, їхні абсолютні обсяги поки не здатні задовольнити необхідні потреби галузі. І до сьогодні в освіті зберігається низка актуальних проблем, до найважливіших серед яких науковці зараховують низький рівень доступності окремих напрямів освіти, перекладання матеріального забезпечення закладів освіти на батьків через формальні та неформальні платежі, відтік та старіння кваліфікованих

## БЮДЖЕТНА СИСТЕМА І БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ



**Рис. 1. Видатки місцевих бюджетів України на освіту в 2007–2012 рр. у розрізі напрямів, млрд. грн.\***

\*Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

кадрів, падіння престижу професії педагога, поточний характер видатків. Наявність цих проблем вчені пов'язують, передусім, з недостатніми обсягами фінансування галузі.

Через невідповідність фактичних бюджетних видатків на освіту реальним потребам галузі, більшість коштів спрямовується на так звані “захищені” статті видатків. Фактологічне підтвердження цього можна отримати, проаналізувавши їх у розрізі поточної та капітальної складових. У видатках місцевих бюджетів України поточні видатки становлять близько 90%, а капітальні – в межах 10%. Стосовно ж видатків соціального призначення, така перевага поточних видатків є ще більш значною.

Структура поточних видатків місцевих бюджетів на освіту в розрізі статей економічної класифікації залишається вкрай нераціональною. Більшість коштів спрямовують на покриття витрат з оплати праці та відшкодування вартості комунальних послуг, а видатків на зміцнення матеріальної бази закладів освіти і забезпечення навчального процесу вкрай недостатньо. Зокрема по Тернопільській області, у структурі видатків місцевих

бюджетів на освіту в 2010–2012 рр. витрати на зарплату і соціальні нарахування були в межах 70%, витрати на оплату комунальних послуг – близько 9% і лише 2% коштів спрямовувалися на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю. Така структура витрат на освіту не дає можливості належно фінансувати потреби, які безпосередньо визначають якість освітніх послуг та сприяють вдосконаленню освітньої інфраструктури [3, 15]. Найвищою рівня частка витрат на оплату праці та соціальних відрахувань у структурі видатків на освіту в Тернопільській області сягає у бюджетах районів – в середньому 80% за 2010–2012 рр., тоді як в обласному бюджеті – лише 30%. Як справедливо зазначає О. Кириленко, “місцеві бюджети, по-суті, перетворилися на каси з виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ” [4, 14].

Ситуацію ускладнює постійне прийняття додаткових нормативно-правових актів, які передбачають збільшення штатів і підвищення посадових окладів для педагогічних працівників, запровадження надбавок та допомог. Такі підвищення потребують значних

додаткових фінансових ресурсів, що змушує місцеві органи влади спрямовувати на їхнє покриття власні кошти, здійснювати реорганізацію установ освіти, скорочувати затверджені капітальні видатки. Однак, попри концентрацію бюджетних коштів на покритті витрат з оплати праці, рівень зарплати в освіті залишається недостатнім, хоча за останні десять років вона зросла у номінальному виразі майже у 10 разів. Разом з тим, розмір середньої заробітної плати у сфері освіти в Україні суттєво відстає від рівня оплати праці в промисловості та державному управлінні.

Таким чином, можна було б звично стверджувати про фінансування освіти за залишковим принципом. Однак, на наш погляд, з цим можна погодитися лише частково. Слід визнати, що видатки на освіту поки не відповідають декларованим обсягам та є нижчими порівняно з аналогічними показниками інших країн [5, 251; 6, 23]. Однак на сьогодні вони є найбільшою за обсягом коштів складовою як видатків місцевих бюджетів України в цілому, так і видатків соціального призначення. При цьому її питома вага поступово підвищується. Вважаємо, що нестача коштів для потреб освіти зумовлена не відсутністю уваги органів влади до галузі, а, насамперед, дефіцитом фінансових ресурсів бюджетної системи, обумовленим недостатнім рівнем соціально-економічного розвитку країни, значними масштабами тіньової економіки й ухилення від сплати податків. За таких умов вирішення проблем фінансового забезпечення освіти можливе шляхом залучення додаткових коштів із позабюджетних джерел, а також впровадження прогресивних методів фінансування, реорганізації мережі закладів освіти та проведення інших реформ, спрямованих на підвищення ефективності роботи галузі за одночасної економії фінансових ресурсів держави.

Динаміка видатків місцевих бюджетів на освіту в розрізі її основних рівнів свідчить, що

вони концентруються на забезпеченні надання населенню базової загальної освіти. Обсяг видатків на дошкільну, позашкільну та загальну освіту в 2012 р. склав 56,8 млрд. грн., що становить 79,7% від сукупних видатків. Водночас, видатки на професійну підготовку (професійно-технічна та вища освіта) у 2012 р. становили сумарно 7,7 млрд. грн., що склало 10,8% сукупного обсягу фінансування освіти.

Провідною ланкою системи освіти в Україні є мережа загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки вона охоплює своєю діяльністю практично усе населення країни у віці 6–18 років. Між тим, в сучасних умовах ця сфера відчуває значні фінансові труднощі, пов'язані як з недостатніми обсягами фінансування, так і з недоліками управління коштами. Нестача фінансових ресурсів породжує проблеми деградації матеріально-технічної бази навчальних закладів, скорочення їхньої мережі та, як наслідок, обмеження доступу дітей до якісної освіти. Зауважимо, що погіршення ситуації у сфері освіти відбувається на фоні стійкого збільшення фінансових ресурсів, які направляються на її потреби з бюджетів усіх рівнів. Для прикладу, кількість введених в експлуатацію загальноосвітніх шкіл зменшилася з 125 у 1995 році до 47 у 2000 р. й 29 – у 2008 р. А у період з 2010 по 2013 рр. темпи ліквідації загальноосвітніх навчальних закладів перевищили темпи введення в експлуатацію нових. Звичайно, в умовах зменшення чисельності населення, скорочення мережі навчальних закладів має об'єктивний характер та з економічного погляду цілком раціональне. Так, у більшості сільських шкіл низька наповнюваність, часто немає належного матеріального забезпечення для надання якісних освітніх послуг та ін. Однак їхнє закриття далеко не завжди є виправданим, оскільки нерідко ставить під сумнів питання розвитку цілого села. Тому в питанні оптимізації мережі навчальних закладів керуватись виключно економічними мотивами не до-

цільно, в кожному випадку метою має бути не досягнення економії бюджетних видатків, а забезпечення конституційних прав дітей на здобуття якісної освіти [7].

Невиконання державою своїх зобов'язань щодо належного фінансування змушує навчальні заклади шукати можливості економії витрат або мобілізації ресурсів з альтернативних джерел. На батьків практично повністю перекладені обов'язки з проведення поточного ремонту класів, придбання значної частини навчального обладнання. Водночас, з метою економії витрат у школах організують необґрунтовані карантини, відпустки за власний рахунок для педагогічного персоналу та ін.

Крім недостатності фінансування, проблеми загальноосвітніх навчальних закладів пов'язані з неефективним управлінням наявними ресурсами, а також відсутністю належного контролю за використанням коштів. Законодавство у сфері освіти передбачає достатньо широкі права закладів середньої освіти щодо вирішення питань економічної та фінансово-господарської діяльності. Однак практика переходу загальноосвітніх закладів на фінансову самостійність має обмежений характер, більшість із них все ще залишаються відокремленими структурними підрозділами відділів освіти відповідних державних адміністрацій та володіють обмеженою право- та дієздатністю. Разом з тим, надання фінансової самостійності школам приховує значні ризики, оскільки у багатьох із них взагалі відсутні структури громадського контролю (шкільні ради, батьківські комітети), які стежили б за ефективністю використання коштів, а у випадку їхнього існування вони мають переважно бутафорський характер [8].

Зазначені проблеми засвідчують необхідність децентралізації управління фінансовими ресурсами, які спрямовують з місцевих бюджетів на функціонування шкільної освіти, а також уведення елемен-

тів громадського нагляду і контролю за використанням коштів.

На перший погляд, показники діяльності середньої освіти дають підстави стверджувати про належний рівень ефективності використання коштів місцевих бюджетів на її функціонування. Однак затверджена Міністерством освіти і науки України методика оцінювання результатів виконання бюджетних програм майже не містить показників оцінювання ефективності видатків на шкільну освіту, окрім діто-днів відвідування. Об'єктивне визначення ефективності видатків на шкільну освіту, на наш погляд, вимагає застосування додаткових критеріїв оцінювання, таких як рівень задоволеності населення якістю освітніх послуг, успішність навчання (за даними зовнішнього незалежного оцінювання) та ін. в розрахунку на одиницю приросту видатків на загальну освіту. Таким чином, можна виявити вплив зміни обсягів фінансування на якісні результати діяльності закладів середньої освіти. Однак такі дослідження поки мають разовий характер, а тому немає можливості проаналізувати їхню зміну в часовому періоді. У 2011 р. негативно оцінювали якість шкільної освіти 47,5% громадян, а повністю задоволені нею – лише 14,2%. При цьому 32,9% жителів країни вважають, що порівняно з 2010 р. якість освіти погіршилася і тільки 13,1% відзначають покращення. Водночас, на основі результатів ЗНО та власного досвіду, 71,2% педагогів оцінюють якість середньої освіти в Україні як посередню, 19,2% – як достатню для розвинутої країни і тільки 0,8% – як високу [9]. Одже, попри щорічне збільшення видатків на освіту з місцевих бюджетів усіх рівнів, ефективність їхнього використання поки залишається на достатньо низькому рівні.

Важливе місце у структурі видатків місцевих бюджетів соціального призначення займає фінансування дошкільної освіти.

Основні завдання дошкільного виховання як обов'язкової первинної складової системи безперервного навчання полягають у збереженні й зміцненні фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини, формуванні її особистості, розвитку творчих здібностей, набутті соціального досвіду та ін. На потреби дошкільної освіти у 2012 р. з місцевих бюджетів було витрачено 14,56 млрд. грн., що на 9,33 млрд. грн., або в 2,8 рази більше рівня 2007 р. Видатки загального фонду за аналізований період зросли з 3,4 млрд. грн. до 12,97 млрд. грн., або в 3,8 рази, видатки спеціального фонду – відповідно з 0,5 млрд. грн. до 1,58 млрд. грн., або у 3,1 рази.

Незважаючи на достатньо високі темпи приросту видатків, наявні обсяги фінансування дошкільної освіти не дають можливості гарантувати її доступність для усіх громадян. Причиною цього є проведення в період різкого падіння народжуваності у 1990–2004 рр. недалекоглядної політики швидкого скорочення мережі дошкільних закладів освіти. Зростання ж рівня народжуваності в останні роки призвело до кардинальної зміни ситуації – тепер органи місцевої влади змушені вишукувати можливості для відновлення роботи закладів дошкільного виховання та сприяти заснуванню нових. За період 2006–2012 рр. мережа цих закладів дещо зросла, однак темпи відновлення закладів дошкільного виховання залишаються значно нижчими за динаміку приросту дітей дошкільного віку, внаслідок чого з 2006 р. в Україні виникла проблема дефіциту місць у дитячих садках. Більш того, його розміри швидко зростають – якщо у 2007 р. вони склали 53 тис. місць, то у 2011 р. – уже 183 тис. місць, або у 3,5 рази більше [10, 58].

Всупереч дефіциту фінансування, показник охоплення дітей дошкільною освітою в останні роки стабільно зростає. Якщо у 2006 р. він становив 53% дітей відповідного віку, то у 2012 р. – уже 59%. Недостатні

обсяги фінансування закладів дошкільної освіти спричиняють деформацію структури витрат: на покриття “захищених статей” направляється 4/5 сукупного обсягу видатків, а покриття витрат на поточний ремонт дитячих садків, придбання обладнання, меблів та м'якого інвентарю майже повністю перекладене на батьків. Важливим моментом фінансування дошкільної освіти є також спрямування достатнього обсягу коштів для організації належного харчування дітей. Частка таких видатків у структурі фінансування дошкільної освіти становить 13,5–14,5%, але абсолютні обсяги цих видатків на харчування дітей недостатні [11].

Отже, дошкільна освіта на сьогодні не здатна виконати навіть первинні свої завдання (охопити діяльністю усіх дошкільнят, забезпечити їх належне утримання та харчування), а отже, ефективність використання коштів на її функціонування можна оцінити як вкрай низьку. Поліпшити таку ситуацію призначена реалізація Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. На її виконання з місцевих бюджетів передбачено виділити 5,0 млрд. грн., що становить 99,9% сукупного обсягу фінансування. Результатами реалізації Програми стануть розвиток мережі дошкільних закладів і підвищення доступності дошкільної освіти, зміцнення їхньої матеріально-технічної бази та підвищення на основі цього рівня охоплення дітей відповідним вихованням [12].

Стосовно професійно-технічної освіти в Україні, то хоча головним джерелом її фінансового забезпечення є державний бюджет, місцеві бюджети також задіяні у фінансуванні підготовки кваліфікованих робітників. У 2012 р. на фінансування професійно-технічних закладів освіти з місцевих бюджетів України було направлено 4,8 млрд. грн., що в 9,2 рази перевищило показники 2007 р. і в 4,9 рази – показники 2010 р. та склало 6,8% сукупних видатків. Причиною такого значно-

го приросту видатків на професійно-технічну освіту стало переведення відповідних закладів, які готують кваліфікованих робітників за професіями для регіональних ринків праці, на фінансування з місцевих бюджетів. Видатки на утримання професійно-технічних закладів освіти з 2011 р. включаються до загального обсягу видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Видатки на професійно-технічну освіту із загального фонду за 2007–2012 рр. збільшилися до 4,47 млрд. грн., або в 9,3 рази, а спеціального фонду бюджетів – у 6,6 рази. Внаслідок цього частка видатків загального фонду місцевих бюджетів у сукупних обсягах фінансування професійно-технічної освіти підвищилася до 93,2%. Однозначно оцінити таку динаміку складно: з одного боку, зниження ролі спеціального фонду у фінансуванні професійно-технічної освіти вказує на недостатню роботу цих закладів щодо мобілізації коштів від господарської діяльності, надання платних послуг та ін. Однак, з іншого боку, ця ситуація спровокована різким звуженням виробничих можливостей закладів профтехосвіти через практично повне моральне та фізичне зношування матеріально-технічної бази. Частка обладнання, сільськогосподарської техніки з терміном експлуатації менше 10 років складає на сьогодні у майстернях, дільницях, лабораторіях та навчальних господарствах закладів профтехосвіти лише 6%, тоді як понад 20 років – 60% [13, 22]. Внаслідок цього, вони не здатні забезпечити виробництво сучасних конкурентоспроможних видів продукції, а тому зниження ролі власних доходів має об'єктивний характер.

Нестача фінансування породжує також інші проблеми закладів системи професійно-технічної освіти. Так, більше 70% їхніх будівель і споруд потребують капітального ремонту, значна частина гуртожитків перебуває в аварійному або непридатному для проживан-

ня стані. Гострою проблемою залишається також заборгованість з оплати комунальних послуг, енергоносіїв, через що зберігається ризик повного припинення їхньої роботи.

Вирішити вищенаведені проблеми має “Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр.”, на виконання якої з місцевих бюджетів передбачається виділити 1,7 млрд. грн., або 47,9% сукупного фінансування. Найбільший обсяг видатків прогнозується здійснити у 2015 р., коли вони мають скласти 0,74 млрд. грн. (44,3% від сумарного внеску місцевих бюджетів) [14]. Реалізація програми очікувано дасть змогу зміцнити матеріальну базу закладів професійно-технічної освіти, впровадити інноваційні технології у навчальний процес, вдосконалити порядок формування державного замовлення, а також посилити роль органів місцевого самоврядування у визначенні напрямів розвитку профтехосвіти.

Відтак, незважаючи на позитивну динаміку фінансування, констатуємо, що система професійно-технічної освіти відчуває гострий дефіцит коштів. Він також посилюється припиненням практики надання підприємствами-замовниками кадрів фінансової допомоги, яка раніше становила до 50% доходів навчальних закладів, звуженням їхніх можливостей щодо залучення коштів з інших джерел. Внаслідок цього спостерігається не лише погіршення стану матеріально-технічної бази цих закладів, а й загальне скорочення виробничих показників. Має місце парадоксальна ситуація, коли ріст видатків бюджетів на професійно-технічну освіту супроводжується зниженням результативних показників її роботи. Звісно, така динаміка частково пояснюється скороченням чисельності населення, але пов'язувати її виключно з демографічними проблемами недоцільно. Попри помітні деформації на ринку праці між попитом і пропозицією на кваліфікованих робітників в сучасних умовах має місце падіння престижу робітничих професій, відтік

кадрів з системи професійно-технічної освіти та інші проблеми.

З огляду на це, для оцінювання ефективності видатків місцевих бюджетів на професійно-технічну освіту доцільно задіяти індикатори, які характеризуватимуть якість підготовлених кадрів та їхню затребуваність на ринку праці, а саме: рівень працевлаштування випускників професійно-технічних закладів, який свідчить як про якість фахової підготовки, так і про відповідність потребам ринку; співвідношення між рівнем зарплати кваліфікованих робітників різних професій і середньою зарплатою по економіці та ін.

Важливим напрямом видатків місцевих бюджетів на освіту є фінансування позашкільної освіти, яка спрямована на розвиток здібностей та обдарувань дітей, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів та потреб. Заклади позашкільної освіти дають змогу дієво вирішити проблему зайнятості молоді у вільний від навчання час, створити умови для її усебічного розвитку, а отже – виконують важливу соціальну місію. Відтак, фінансування закладів позашкільної освіти з місцевих бюджетів є цілком закономірним. За період 2007–2012 рр. видатки на їхні потреби збільшились у 2,5 рази до 4,25 млрд. грн. Разом з тим, попри декларування важливості позашкільної освіти, рівень її фінансування залишається вкрай недостатнім. Для цього напрямку освіти, як ні для якого іншого, зберігався залишковий принцип фінансування, адже до прийняття нової редакції Бюджетного кодексу України [15] видатки на позашкільну освіту не враховувалися при визначенні міжбюджетних трансфертів, а утримувалися виключно за рахунок власних доходів бюджетів. Як наслідок, видатки на потреби закладів позашкільної освіти у місцевих бюджетах нерідко взагалі не планувалися, що суперечить нормам Закону України “Про позашкільну освіту”, які передбачають забезпечення дітям широких можливостей для задоволення

потреб у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля [16].

Частково вирішити проблеми позашкільної освіти має виконання Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 р. [17], яка передбачає упорядкування та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів; підвищення доступності цього виду освіти для молоді шляхом зміцнення матеріально-технічної бази відповідних закладів, проведення тематичних заходів та ін. Обсяг фінансування Програми має становити 0,79 млрд. грн., з яких 0,78 млрд. грн., або 98,3% складуть кошти місцевих бюджетів.

Оцінюючи ефективність видатків бюджетів на забезпечення діяльності системи позашкільної освіти, можемо констатувати, що всупереч неналежному фінансуванню, вона щорічно поліпшує показники роботи. Так, упродовж 2007–2011 рр. повністю збережено мережу закладів позашкільного виховання та дещо збільшено кількість дітей у них. Внаслідок цього рівень охоплення позашкільною освітою підвищився з 31,3% у 2006 р. до 40,0% у 2011 р. [18].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що фінансування освіти є одним із пріоритетних напрямів видатків місцевих бюджетів соціального призначення. За період 2007–2012 рр. видатки на ці потреби зросли у 2,4 рази, а їх частка – з 27,8% до 32,3% сукупних обсягів видатків. Проведене дослідження вказало на наявність низки проблем у царині фінансування освіти, а саме: поточний характер видатків, порушення ритмічності їх здійснення, диверсифікація джерел їх фінансування. Це спричиняє погіршення стану матеріально-технічної бази навчальних закладів, зниження якості й доступності освітніх послуг. Отже, підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів на освіту вимагає оптимізації мережі навчальних за-



кладів, залучення громадськості до контролю за використанням коштів, забезпечення доступності усіх видів освіти, впровадження методів фінансування, які посилюють зв'язок між результатами діяльності освітніх закладів і обсягами бюджетних коштів.

### Література

1. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). – К.: НАН України. Інститут економіки, 1997. – 456 с.
2. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
3. Герасименко Г. В. Інвестиції в освіту як напрям управління якістю людських ресурсів в Україні // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. Збірник наукових праць. – 2010. – № 5. – 208 с. – С. 12–17.
4. Кириленко О. П. Актуальні проблеми реформування бюджетної системи України // Світ фінансів. – 2006. – Вип. 4 (9). – С. 7-16.
5. Горин В. П. Бюджетне фінансування освіти в світлі критеріїв соціальної безпеки // Фінансова система України: Збірник наукових праць. – Острог: В-во НУ “Острозька академія”, 2010. – Вип. 15. – С. 248–255.
6. Бучковська Я. Г. Проблеми фінансування освіти в Україні // Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 20–24.
7. Фінансування шкільної освіти на Донеччині вважають незадовільним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.irf.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=33814:2011-07-21-08-33-53&catid=29:news-edu&Itemid=60](http://www.irf.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=33814:2011-07-21-08-33-53&catid=29:news-edu&Itemid=60)
8. Чумак Ю. Моя точка зору на деякі проблеми шкільної освіти // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи “Права людини в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1122992000>
9. Результати опитування щодо якості шкільної освіти в Україні / Центр освітнього моніторингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centromonitor.com.ua/?p=746>
10. Лопушняк Г. Соціально-економічні проблеми розвитку освіти // Галицький економічний вісник. – 2011. – Вип. 3(32). – С. 56–66.
11. Вигонна І. Прокуратура виявила порушення прав дітей на раціональне та безпечне харчування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.tern.gov.ua/ua/news.html?\\_t=publications&\\_t=rec&id=99797](http://www.tern.gov.ua/ua/news.html?_t=publications&_t=rec&id=99797)
12. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 629 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=629-2011-%EF>
13. Сидор І. П. Організація діяльності та фінансове забезпечення закладів професійно-технічної освіти в Україні // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 19–24.
14. Про затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=495-2011-%EF>
15. Бюджетний кодекс: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>
16. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 р. № 1841-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1841-14>
17. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 785 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=785-2010-%EF>
18. Статистичні дані про позашкільні навчальні заклади України у 2007–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/pozashkilnaosvitaukraini/statdan11/>